

Sjundeå sockens historia i ny version

Martti Favorin, *Siuntion historia* [Sjundeå historia], Sjundeå kommun, 430 s. Ekenäs 1986.

Sjundeå hör till de svenska och tvåspråkiga socknar i Nyland som har sin historia bäst dokumenterad i tryck. Åren 1953–64 utkom Alf Brenners mäktiga verk på 1500 sidor *Sjundeå sockens historia* I–III. Manuskriptet hade till stor del förelegat färdigt 1941. Men krigstiden och den efterföljande utarrenderingen av Porkala-området, vilken drabbade Sjundeå hårt, fördröjde publiceringen. Som utgivare stod då föreningen Hembygdens Vänner i Sjundeå, vars sockenhistoriekommitté efter författarens död 1948 ordnade med några kompletteringar i verket, bl.a. för att föra beskrivningen av kommunal- och organisationsliv fram till utgivningstiden.

År 1986 utgavs en ny Sjundeå-historia, nu endast i ett band, om litet över 400 sidor, enbart på finska, *Siuntion historia*, författad av Martti Favorin. En anmälan av det nya verket kan lämpligen bl.a. ägnas en kort jämförelse med det gamla. Jämförelsen kan i någon mån belysa skillnaden mellan den första och andra generationen sockenhistorier, eller om man så vill ett slags paradigmskifte ifråga om utgivningsprinciper, grepp på uppgiften mm.

Först kan noteras en likhet: Initiativet har i vartdera fallet kommit från en ideell förening, ifråga om 1986 års verk från den finskspråkiga organisationen Siuntion suomalaiset ry. Men det äldre, svenska verket hade bekostats huvudsakligen med donationer och insamlade medel, det nya, på finska, finansierades kommunalt. En rätt självklar men väsentlig skillnad föreligger vad gäller de tilltänkta avnämarna: Brenners verk riktade sig huvudsakligen till en gammal rotfast ortsbefolkning, som bl.a. kunde tänkas vara intresserad av längder över ägare till större och mindre gårdar (kanske läsarens egen, släktingars eller gamla bekantas). Favorins bok vänder sig främst till nya sockenbor som inte har särskilt starka traditionsband till orten. (Av de många nyinflyttade som på 1970-talet vände Sjundeås språkförhållanden till knapp finsk majoritet är många bara bostatta i socknen, medan de arbetar ytterom den, hos olika arbetsgivare i Lojo, i Båtvik på Kyrksläotts sida, i Helsingfors, till vars influensområde Sjundeå alltsedan järnvägens tillkomst 1902 alltmera har anslutits.) Omtanken om dessa läsares förmodade intressen har lett till att mera än hälften av utrymmet ägnas de senaste 100 åren.

Brenner saknade direkt systematisk forskarutbildning, men han hade en god material- och ortskännedom och en stark förankring i

bygden; före Sjundea-verket hade han grundligt beskrivit de västra grannarna *Ingå, Fagervik, Degerby I–II* (1936).

Favorin har nalkats objektet betydligt mera utifrån, efter att ha skaffat sig rutin bl.a. i fjärran savolaxisk lokalhistoria (*Mäntyharjun historia I–II*, (färdig 1983). Favorins perspektiv och utbildning medför att han proportionsvis mera än Brenner är benägen att problematisera. Att den yngre historieskrivaren så kan göra bör han i icke ringa grad tacka den äldre för. Ty denne har gjort undan en avsevärd del av den arbetsdryga grundforskningen och producerat den deskriptiva text som både önskats av "den vanliga läsaren" och kunnat nyttjas av den mera probleminriktade författaren till den nya versionen. Särskilt detta torde kunna noteras i det annars ganska truistiska konstaterandet om de två "generationerna" sockenhistorier, att de kompletterar varandra.

För denna anmälan har jag inte gjort någon detaljjämförelse mellan Brenners och Favorins texter eller en granskning av enskilda sakkuppgifter. För att avsluta komparationen vill jag nämna att inte heller Favorin har negligerat den roll som storgods och andra herrgårdar har spelat i Sjundeås historia – också om han inte som Brenner ägnat 170 sidor åt två utförliga kapitel om Sjunby och Svidja.

Med tanke på Favorins utgångsläge och avnämargrupp hade man kanske befarat att behandlingen av det gamla herrgårdsväsendet hade fått sin tyngdpunkt i de negativa dragen. Förvisso finns det från Sjundea, t.ex. från Flemingarnas m.fl:s Svidja, material för det hävdvunna aristokratfördomandet. Men Favorins framställning om dessa ting är allmänt taget väl balanserad. Som något missvisande ter sig dock redogörelsen (s. 68) för Sjunby-landböndernas dagsverken på 1600-talet. Favorin återger utan kritisk kommentar böndernas beskrivning av sin dagsverksbörda, 3 dagar i veckan på sommaren och 1 eller 2 i veckan vid andra årstider, som "outhärdlig". Det var dock snarast under normen på många nyländska gods. T.ex. föreskrev Sjunbys ägare E.J. Creutz på sitt gods i Pernå vid 1600-talets mitt 6 dagsverken i veckan om sommaren och 3 om vintern (O. Sirén, *Malmgård, Grevliga ätten Creutz' stamgods*, 1985, s. 42). – I detta sammanhang vill jag också kommentera Favorins odokumenterade förmodan (s. 177) att godsägarna i Sjundea 1900 och 1912 skulle ha motsatt sig införandet av kommunalfullmäktige av rädsla för "radikalisering". Till bilden hör ju dock att där fullmäktige utsågs innan organet blev obligatoriskt 1918 var mångenstädes godsägarna de som drev på reformen (t.ex. senast härom E.-L. Oksanen, *Elimäen historia*, 1985, s. 401 ff). – Apropos kommunalförvaltning må här i förbigående ett frågetecken hos Favorin (s. 178) rätas ut: Inkomstposten Hovivarat(?) hade ingenting med furstliga hov att göra, utan den härleder sig från en avvikande stavning av ordet *häv* (fi. *haavi*) i

t.ex. kollektihåv; med denna fick kommunerna de första tiderna efter 1865 en del av socialbudgetens inkomster.

Favorin försummar inte att nämna positiva drag i herrgårdsväsendets funktion, t.ex. den liberalism som många godsägare i Sjundeå visade vid avsöndringen av torp o.dyl. efter 1918 och i deras sociala ansvarskänsla inte bara i traditionell patriarkalisk välgörenhet utan också i aktivt utvecklande av den kommunala socialvården.

För en som annan läsare torde det bli en överraskning att se att ett kapitel hos Favorin om "medelklassen" kring sekelskiftet 1900 (s. 271 ff) visar sig handla om torparna. Favorins framställning bidrar till att omnyansera bilden av herrgårdarnas torpare som en underklass, ett förtryckt och utsuget proletariat. Här och i redogörelsen för avsöndringarna efter 1918 (s. 347 ff) framstår torparbefolkningen övertygande som en mellangrupp i det gamla agrarsamhället, med en självfallet i viss mån otrygg men materiellt nog inte eländig tillvaro.

Jag vill sammanfattningsvis framhålla att Favorins Sjundeå-historia bl.a. i två avseenden är särskilt värdefull. Den omnyanserar den fortfarande alltför gängse övervägande negativa historiesynen på herrgårdsväsendet. Och den upplyser sin speciella målgrupp om att den gamla befolkningen i socknen, både på herrgårdar och vanliga bondhemman och på andra ställen, egentligen var ganska hyggliga människor. — Den skildringen, given av en forskare utifrån, kunde säkerligen vara välkommen också i svensk språkdräkt.

Olle Sirén

Kontakt över Atlanten

Keijo Virtanen, *Atlantin yhteys. Tutkimus amerikkalaisesta kulttuurista, sen suhteesta ja väliittymisestä Eurooppaan vuosina 1776–1917* [Kontakt över Atlanten. En undersökning om den amerikanska kulturen, dess förhållande och förmedling till Europa under åren 1776–1917], *Historiallisia tutkimuksia* 144. Eng. summary. 551 s. Helsinki 1988.

Det är djärvt att ta sig före att undersöka hela Europas historia under 150 år och dessutom försöka integrera också Förenta Staternas historia under samma tid i undersökningen. Det här är Keijo Virta-